

**ДЕРЖАВНИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ**

ДІХТЯРЕНКО КИРИЛО ЮРІЙОВИЧ

УДК 347.73:669.2(477)

**ФІНАНСОВО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ ДОРОГОЦІННИХ
МЕТАЛІВ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Київ – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Державному науково-дослідному інституті МВС України.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
КОЛЛЕР Юрій Сергійович,
старший науковий співробітник 2-го науково-дослідного відділу лабораторії проблем правового та організаційного забезпечення діяльності
Міністерства державного науково-дослідного інституту МВС України

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
заслужений діяч науки і техніки України
САВЧЕНКО Леся Анатоліївна,
Київський міжнародний університет,
Віце-Президент з наукових та юридичних питань

кандидат юридичних наук, доцент
КОСТЕНКО Юлія Олександрівна,
Донецький національний університет імені Василя Стуса, доцент кафедри теорії та історії держави і права та адміністративного права.

Захист відбудеться 5 липня 2019 року о 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.732.01 Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України за адресою: 01011, м. Київ, пров. Євгена Гуцала, 4а.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Державного науково-дослідного інституту Міністерства внутрішніх справ України за адресою: 01011, м. Київ, пров. Євгена Гуцала, 4а.

Автореферат розіслано 5 червня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Т.А. Плугатар

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Протягом сторіч дорогоцінні метали відігравали важливу роль у грошовому обігу, складали її основу, монети з дорогоцінних металів і були безпосередньо грошами. Процес демонетизації золота, що відбувся у ХХ сторіччі внаслідок Бретон-Вудської та Ямайської конференцій, призвів до витіснення дорогоцінних металів з безпосереднього грошового обігу, більшість країн відмовилися від прив'язки національної валюти до золотовалютного стандарту та від використання дорогоцінних металів при здійсненні як внутрішніх, так і зовнішніх міжнародних відносин. Втрата дорогоцінними металами ролі у безпосередньому грошовому обігу призвело до того, що їх питання обігу «випало» з питань розгляду фінансового права. Якщо у дослідженнях дореволюційних науковців (С.Ю. Вітте, П.П. Гензеля, С.І. Іловайського, О.О. Ісаєва, В.О. Лебедева, Д.М. Львова, К. Маркса, Ф. Нітті, І.Х. Озерова, К.Г. Рау, Т.І. Тарасова, Н.І. Тургенева, Л.В. Ходського, І.І. Янжула та інших), то у радянських, і тим більше сучасних фінансистів робіт з цього питання майже немає.

Окремі аспекти обігу дорогоцінних металів досліджували у сучасні науковці, проте їх дослідження оминали питання фінансово-правового регулювання. Так, В.П. Романов, О.М. Маліченко досліджували адміністративно-правові засади обігу дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння в Україні, Ю.І. Руснак приділяв увагу особливостям правового регулювання ринку банківських металів в Україні, Р.М. Олімова аналізувала цивільно-правове регулювання обігу дорогоцінних металів, правовий режим золота як об'єкта валютних правовідносин окреслив М.В. Старинський.

В той же час, дорогоцінні метали (і особливо золото) не остаточно втратили грошові функції, частково вони виконують функції грошей (накопичення, засобу плати же та «світових грошей»). Крім цього, дорогоцінні метали використовуються як актив золотовалютного резерву, валютна цінність та фінансовий інструмент в банківських операціях. Як один з активів золотовалютного резерву країни золото вважається стабілізуючим елементом фінансової та грошово-кредитної системи, має важливе стратегічне значення, сприяє диверсифікації офіційних державних резервів, є складовою економічної безпеки країни, не залежить від валютного контролю і легко трансформується у валюту будь-якої країни. Як фінансовий інструмент у банківських операціях банківські метали набувають дедалі більшої розповсюдженості (в кредитних угодах, угодах «своп», при відкритті металевих рахунків), а в умовах постійного коливання курсу валют такі метали набувають особливої інвестиційної привабливості.

Особливе значення для Державного бюджету України мають податки та збори, що справляються з операцій з дорогоцінними металами (податок на прибуток, податок на додану вартість, єдиний податок, податок на доходи фізичних осіб, збір на загальнообов'язкове соціальне страхування, військовий збір). Проте незважаючи на достатню кількість наукових робіт, присвячених дослідженню вищевказаних податків та зборів (Ю.А. Анистратенко, М.П. Кучерявенка, Ю.О. Костенко, О.О. Костенко, Л.А. Савченко, О.А. Музики-Стефанчук, О.Д. Дмитрик, Н.В. Якуша,

В.О. Рядінська, Т.О. Проценко, В.Т. Білоус, О. О.Головашевич, О.В. Покатаєва, О.Г. Свечнікова та інші) вищевказані питання залишилися поза увагою наукових досліджень.

Фінансово-правове регулювання діяльності обігу дорогоцінних металів на сучасному етапі не становило предмета самостійного наукового дослідження, майже не розглядалися проблемні питання визначення ролі дорогоцінних металів в грошовому обігу на сучасному етапі в Україні, не досліджувалися особливості правового режиму дорогоцінних металів як активів золотовалютного резерву, як валютних цінностей, як інструментів банківських операцій. Питання справляння податків та зборів з операцій з дорогоцінними металами не ставали предметом наукового інтересу.

З'ясуванню проблемних питань у вказаній сфері та визначенню шляхів їх розв'язання допоможе комплексне дослідження фінансово-правового регулювання обігу дорогоцінних металів, і, у свою чергу, сприятиме досягненню всіх цілей фінансово-правового регулювання в зазначеній галузі, що обумовлює актуальність теми дисертації.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дослідження проведено на виконання Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затвердженої Указом Президента України від 12.01.2015 № 5/2015, Плану заходів з виконання Програми діяльності Кабінету Міністрів України та Стратегії сталого розвитку «Україна–2020», затвердженої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 04.03.2015 № 213-р., виконано у межах науково-дослідної теми Державного науково-дослідного інституту МВС України «Сучасні тенденції реформування юридичної освіти та науки в Україні» (державний реєстраційний номер 0115U003318).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертації полягає в тому, щоб на основі здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки, а також чинного законодавства України розкрити теоретичні та практичні проблеми фінансово-правового регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні, і визначити перспективні напрями його вдосконалення.

Для досягнення поставленої мети визначено наступні *завдання*:

- проаналізувати теоретико-правові питання обігу дорогоцінних металів;
- дослідити загальнотеоретичні засади обігу дорогоцінних металів;
- вивчити роль дорогоцінних металів в організації грошового обігу;
- розглянути правове регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні та його види;
- дослідити фінансово-правове регулювання обігу банківських та монетарних металів в Україні;
- охарактеризувати правовий режим монетарного золота як активу золотовалютного резерву;
- проаналізувати банківські операції з дорогоцінними металами;
- дослідити правове регулювання обігу банківських металів як валютних цінностей;
- охарактеризувати нормативне регулювання обігу монет з дорогоцінних

металів;

– дослідити правові засади встановлення податків з операцій з дорогоцінними металами та зборів, що справляються з операцій з дорогоцінними металами;

– сформулювати пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України, яке стосується фінансово-правового регулювання обігу дорогоцінних металів.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері обігу дорогоцінних металів.

Предмет дослідження – фінансово-правове регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять положення діалектики як загальнонаукового методу пізнання явищ об'єктивної дійсності, інші загальнонаукові та спеціальні методи.

Застосування логічного методу дозволило визначити види дорогоцінних металів, їх стан та форму (підрозділ 1.1). Метод семантичного аналізу сприяв з'ясуванню змісту понять «банківські метали», «монетарні метали» (підрозділи 1.1). Структурно-функціональний метод застосовувався для аналізу монетарного золота як активу золотовалютного резерву, банківських металів як об'єктів банківських операцій та як валютних цінностей (підрозділи 2.1 – 2.3). Використання методів аналізу й синтезу дало змогу дослідити правовий механізм податків та зборів, що справляються з операцій з дорогоцінними металами (підрозділи 3.1, 3.2). У процесі аналітичного огляду нормативно-правових актів, досвіду зарубіжних країн щодо фінансово-правового регулювання обігу алкогольної дорогоцінних металів було використано порівняльний метод, котрий дав можливість сформулювати рекомендації для вдосконалення законодавства України, що стосується фінансово-правового регулювання обігу дорогоцінних металів (підрозділи 1.1, 2.1–3.2). Указані методи застосовувалися у взаємозв'язку та взаємозалежності, що дозволило забезпечити повноту, усебічність та об'єктивність дослідження.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертації склали наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених ХІХ–ХХІ ст.ст. у галузі фінансового, банківського та податкового права, загальної теорії держави і права, господарського права, інших галузевих правових наук, теорії управління, економічної теорії.

Нормативно-правову базу дослідження склали Конституція України, Податковий кодекс України, Закони України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» від 18.11.1997 № 637/97-ВР (далі – Закон № 637/97-ВР), «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV, «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 № 2121-III, «Про валюту та валютні операції» від 21.06.2018 № 2473-VIII, інші закони та підзаконні нормативні акти, що стосуються фінансово-правового регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні.

Емпіричну та інформаційну основу дисертації становлять статистичні матеріали, офіційна інформація Національного банку України стосовно золотовалютних резервів України та офіційна інформація щодо золотовалютних резервів інших країн, довідкова література, публікації в періодичних виданнях, навчально-методичні напрацювання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших в Україні монографічних досліджень, у якому комплексно, з урахуванням сучасних методів пізнання, здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки, європейського й національного законодавства, вирішено наукове завдання з розкриття особливостей фінансово-правового регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні, і визначення перспективних напрямів його вдосконалення. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

- розкрито податкову природу збору на обов'язкове державне пенсійне страхування від операцій з дорогоцінними металами, яка обумовлюється нехарактерними елементами правового механізму цього збору, надходженням його до Державного бюджету України та індивідуальною безвідплатністю;

- запропоновано виключення суб'єктів господарювання, що здійснюють діяльність з виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних/побутових виробів з дорогоцінних металів, а також виготовлення ювелірних виробів за індивідуальним замовленням з платників єдиного податку;

удосконалено:

- аргументацію щодо нетотожності монетарного золота та банківських металів через різний правовий режим цих металів, права власності на них, порядок формування, зберігання і використання, а також наявності у монетарного золота таких особливостей як належність до активів золотовалютних резервів та створення золотого запасу;

- обґрунтування доцільності розмежування правового регулювання обігу дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення і напівдорогоцінного каміння в силу особливостей цих предметів як об'єктів матеріального світу, геологічної структури територіального шельфу України, стану видобутку в країні, правового режиму обігу, обумовленого тим, що дорогоцінне каміння не відноситься до золотовалютних запасів країни, не використовується як міжнародний резервний актив, не відноситься до валютних цінностей;

- науковий підхід до визнання опосередкованої ролі дорогоцінних металів (золота) у грошовому обігу на сучасному етапі, що обумовлюється тим, що хоч воно і виключене з грошового обігу і відноситься до товарів, проте продовжує відіграти важливу роль у стабілізації фінансової системи держави в цілому, і грошової системи зокрема, оскільки, як актив золотовалютного резерву, здійснює роль стабілізатора національної валюти, є високоліквідним активом, важливим

стратегічним запасом будь-якої держави, виступає показником її кредитоспроможності;

- визначено основні блоки нормативних актів, якими здійснюється фінансово-правове регулювання обігу дорогоцінних металів (банківського права, що спрямовані на врегулювання операцій з монетарними та банківськими металами, та податкового права, що спрямовані на закріплення елементів податків та зборів, які справляються з операцій з дорогоцінними металами);

- науковий підхід до визначення особливостей елементів правового режиму золота як активу золотовалютного резерву (його накопичення, зберігання та використання) в Україні;

- характеристику золота як активу золотовалютного резерву, що сприяє диверсифікації офіційних державних резервів і є складовою економічної безпеки країни, та визначення цілей формування державою золотого запасу, як зовнішніх (обслуговування зовнішніх валютних зобов'язань, міжнародні розрахунки та погашення зовнішніх боргів, захист від раптової зупинки припливу капіталу і його відтоку, валютна підтримка фінансування критичного імпорту у випадках зовнішніх шоків), так і внутрішніх (забезпечення фінансової та курсової стабільності національної валюти);

- обґрунтування ролі дорогоцінних металів в грошовому обігу як безпосередню (у вигляді монет як законного засобу платежу), так і опосередковано (як активу золотовалютного резерву країни, як валютної цінності; як фінансового інструменту в банківських операціях) як у світовому, так і в національному масштабах;

- правовий механізм податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів шляхом закріплення поняття «брухт дорогоцінних металів, зміни визначення платників (як юридичних осіб (покупців) під час нарахування (виплати) доходу за проданий (реалізований) фізичною особою (продавцем) брухт дорогоцінних металів, яка вважається податковим агентом та зобов'язана утримати податок із суми такої виплати) та гармонізації податкового законодавства відповідно до оновленого банківського законодавства;

- підхід до визначення податків на доходи фізичних осіб від спадщини та дарувань, виключивши з його об'єктів дорогоцінні метали;

- аргументація позиції, що військовий збір з операцій з дорогоцінними металами представляє собою підвищення ставок податку на доходи фізичних осіб від цих операцій;

дістали подальшого розвитку:

- визначення чинників, що визначають цінність дорогоцінних металів (їх хімічних властивостей, обмеженості в природі, історико-культурного підходу);

- характеристика особливостей товарних, банківських та монетарних металів з урахуванням вимог до їх форми, проби, маркування визнаними виробниками, правового режиму тощо;

– характеристика правового регулювання відносин у сфері обігу дорогоцінних металів в Україні як складного, багатоаспектного явища, що забезпечується нормами різних галузей права – цивільного, адміністративного, господарського, фінансового, внаслідок чого виділено фінансово-правове регулювання, яке здійснюється нормами бюджетного, податкового, банківського, митного права;

– визначення обігу дорогоцінних металів як операцій з виникнення та припинення права власності та інших прав на ці метали, надходження дорогоцінних металів до місць зберігання фондів і запасів, а також їх зберігання і відпуск у встановленому порядку, зміна вмісту або фізичного стану у будь-яких речовинах і матеріалах під час видобутку, виробництва та використання таких металів, ввезення дорогоцінних металів і матеріалів, що їх містять, в Україну з-за кордону та вивезенням з України;

– аналіз банківських операцій з банківськими металами (торгівлі банківськими металами, їх обмін, зберігання, відкриття металевих рахунків у закордонних банків, розміщення золотовалютних резервів та операції з золотовалютними резервами України) та їх класифікація відповідно до оновленого національного законодавства;

– обґрунтування необхідності внесення змін та доповнень до Податкового кодексу України, Законів України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними» від 18.11.1997 № 637/97-ВР, «Про збір на обов'язкове пенсійне страхування» від 26.06.1997 № 400/97-ВР, розроблення та прийняття окремого Закону України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення і напівдорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними».

Практичне значення одержаних результатів. Сформульовані й викладені в дисертації положення, узагальнення, висновки та рекомендації мають як загальнотеоретичне, так і прикладне значення для розвитку науки фінансового права та практики застосування відповідних норм, і можуть бути використані в:

– *науково-дослідній роботі* – як основа для подальшого проведення теоретичного пошуку щодо вирішення проблем, пов'язаних із фінансово-правовим регулюванням обігу дорогоцінних металів в Україні (акт впровадження від 07.11.2013);

– *правотворчій роботі* – для підготовки й уточнення ряду законодавчих та підзаконних актів, що стосуються фінансово-правового регулювання обігу дорогоцінних металів (акт впровадження від 14.01.2014);

– *навчально-методичному процесі* – при викладанні навчальних дисциплін «Фінансове право», «Податкове право», «Банківське право», а також при підготовці навчально-методичних комплексів із указаних дисциплін.

Особистий внесок здобувача. Дослідження виконано дисертантом самостійно, із використанням новітніх здобутків вітчизняної та зарубіжної науки фінансового, банківського та податкового права. Усі викладені в ньому

положення й висновки обґрунтовано на основі власних досліджень автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації, теоретичні та практичні висновки й рекомендації оприлюднено в доповідях та повідомленнях на міжнародних науково-практичних конференціях: «Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове підґрунтя» (Дніпро, 4-5 травня 2018 р.), «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (Одеса, 10–11 серпня 2018 р.), «Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні» (Львів, 17–18 серпня 2018 р.), «Правове регулювання визначення банківських металів у формі монет» (Запоріжжя, 26-27 жовтня 2018 р.), «Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети» (Одеса, 18-19 січня 2019 р.).

Публікації. Основні положення і висновки дисертації знайшли своє відображення у 10 публікаціях, із яких: 4 – статті, надруковані в наукових виданнях України, визнаними фаховими з юридичних наук, 1 – стаття в іноземному науковому виданні, 5 – тез наукових повідомлень та доповідей, виданих за результатами проведення міжнародних науково-теоретичних і науково-практичних конференцій.

Структура дисертації відповідає предмету, меті, завданням та методології дослідження й дає можливість детально розкрити тему. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (320 найменувань) та додатків. Повний обсяг дисертації становить 247 сторінок, із яких основний текст – 188 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, указано на зв'язок роботи з науковими програмами, планами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методологічні та теоретичні засади, висвітлено наукову новизну, теоретичне і практичне значення одержаних результатів, наведено дані про апробацію та публікацію результатів дисертації.

Розділ 1 «Теоретико-правові питання обігу дорогоцінних металів» містить три підрозділи.

У **підрозділі 1.1 «Загальнотеоретичні засади обігу дорогоцінних металів»** досліджується визначення поняття дорогоцінних металів згідно законодавства різних країн (України, Білорусі, РФ, Казахстану, Таджикистану, Латвії, Литви тощо). Вказано, що таке поняття надається шляхом перелічення металів, які віднесені до дорогоцінних. Досліджуються фізичні властивості золота, срібла, платини та металів платинової групи (паладія, іридія, родія, осмія, рутенія). Виокремлено чинники, завдяки яким зазначені метали віднесені до дорогоцінних. Проаналізовано вигляд та стан дорогоцінних металів, якими вони можуть бути представлені (сировина, сплави, напівфабрикати, промислові продукти, хімічні сполуки, вироби, відходи, брухт).

Досліджено товарні, банківські, монетарні дорогоцінні метали та виокремлено їх особливості. Розкрито світові стандарти, встановлені для

банківських металів, сформульовано їх визначення. Проаналізовано поняття монетарних металів, досліджено співвідношення категорій «монетарні метали» та «банківські метали» на предмет їх тотожності. Аргументовано нетотожність зазначених категорій. Вказано, що до монетарних металів на сучасному етапі відноситься виключно монетарне золото, виокремлені його характерні ознаки.

Проаналізовано співвідношення понять «дорогоцінні метали» та «дорогоцінне каміння». Вказано, що для визначення категорій «дорогоцінне каміння, дорогоцінне каміння органогенного утворення та напівдорогоцінне каміння», законодавець вдався до прийому створення вичерпного переліку видів такого каміння, вказавши лише окремий стан, в якому вони можуть знаходитися (сировина, оброблений та необроблений вигляд тощо). Звернуто увагу те, що дорогоцінне каміння, дорогоцінне каміння органогенного утворення та напівдорогоцінне каміння як речі матеріального світу значно відрізняються від дорогоцінних металів, виокремлені відмінності між правовим режимом обігу дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння.

Здійснено порівняння видобутку дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння з урахуванням геологічних особливостей континентального шельфу України та ситуації у горновидобувній промисловості (на прикладі видобутку золота та бурштину). Запропоновано передбачити для дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння різний режим правового регулювання.

У підрозділі 1.2 «Роль дорогоцінних металів в організації грошового обігу» проаналізовано поняття «грошовий обіг». Досліджено генезис використання дорогоцінних металів як грошей (у формі зливків, монет, золотомонетного стандарту). Проаналізовано історію прийняття, використання та відміни золотомонетного стандарту (як еквіваленту паперових грошей), потім золотозливкового стандарту (стандарту з обмеженим обміном банкнот, що застосовувалася лише на міжнародних ринках виключно з метою погашення короткострокового дефіциту платіжного балансу країни), а потім – золотодев'язного/золотовалютного стандарту, який базувався на доларі США та британському фунті стерлінгів. Вказано причини відмови від золотовалютного стандарту.

Досліджено функції грошей, вказано, що на сучасному етапі лише золоту серед усіх дорогоцінних металів притаманні деякі функції грошей (функція засобу платежу, функція засобу накопичення та функція «світових грошей»). Відзначено, що особливістю золота, що впливає на його роль у грошовому обігу, є те, що воно визначається активом золотовалютного резерву, слугує засобом платежу у міжнародних розрахунках (відповідно до розділу 12d) Бреттон-Вудської Угоди Міжнародного валютного фонду, прийнятого від 22.06.1944, МВФ може приймати від держав-членів платежі в золоті замість спеціальних прав запозичення чи валют). Наголошено, що золото як актив золотовалютного резерву відіграє роль стабілізатора національної валюти, представляє собою унікальний фінансовий актив (в злитках і монетах), є базовим активом (в цінних паперах, електронних грошах) та фінансовим інструментом (в банківських операціях), тобто фактично приймає опосередковану участь у грошовому обігу.

У підрозділі 1.3 «Правове регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні та його види» проаналізовано поняття обігу дорогоцінних металів. Досліджено світовий досвід державного регулювання обігу дорогоцінних металів (Польщі, Португалії, Угорщині, Чехії, Японії, Південно-Африканській республіці, Індії, Сінгапурі, Німеччині, США, РФ тощо). Визначено, обіг дорогоцінних металів є видом діяльності, який незалежно від державної політики у цій сфері підлягає державному регулюванню, але напрями такого регулювання безпосередньо пов'язані з політичним курсом країни стосовно обігу дорогоцінних металів.

Вказано, що Україна успадкувала правове регулювання обігу дорогоцінних металів від Радянського Союзу, де відносно видобутку дорогоцінних металів та обігу банківських металів була встановлена державна монополія, а у вільному обігу перебували виключно ювелірні вироби з дорогоцінних металів, тобто – товарні дорогоцінні метали. З утворенням незалежної держави при створенні ринку обігу дорогоцінних металів та його правового регулювання, український законодавець взяв до уваги міжнародні принципи і європейські традиції, згідно яких створювався золотий запас монетарного золота як золотовалютного резерву, передбачалася участь приватних осіб в операціях з банківськими металами на внутрішньому та світовому ринках, отримала розвиток система бірж та банків, що надавали б клієнтам послуги з використанням дорогоцінних металів для вільного формування ціни на них залежно від попиту та пропозиції, держава відмовлялася від державної монополії на видобуток дорогоцінних металів та обіг банківських металів за умови державного контролю за якістю дорогоцінних металів тощо

Досліджено генезис правового регулювання обігу дорогоцінних металів з часів Радянського Союзу (коли на обіг дорогоцінних металів (крім товарних) була встановлена монополія) до сьогодні. Зазначено, що зміна політичного курсу, розвиток правового регулювання призвели до того, що дорогоцінні метали з одного боку, є товаром цивільного обігу і як будь-який товар можуть перебувати у приватній власності, вільно обертатися, проте з іншого, обіг таких металів обмежується державним регулюванням.

Відзначено два напрями правового регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні: приватноправове (спрямоване на врегулювання обігу дорогоцінних металів як об'єктів цивільного обігу) та публічно-правове (спрямоване на врегулювання обігу дорогоцінних металів як особливого активу золотовалютного резерву, банківського активу, валютної цінності). Визначено види правового регулювання обігу дорогоцінних металів, серед яких виокремлено фінансово-правове регулювання. Відзначено, що фінансово-правове регулювання відносин, які складаються у сфері обігу дорогоцінних металів в Україні здійснюється нормами бюджетного, податкового, банківського, митного права, отже суспільні відносини у сфері обігу дорогоцінних металів регулюються комплексом правових норм, що входять до підгалузей фінансового права.

Розділ 2 «Фінансово-правове регулювання обігу банківських та монетарних металів» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 2.1 «Правовий режим монетарного золота як активу золотовалютного резерву» досліджено співвідношення понять «золотовалютні резерви» та «міжнародні резерви». Визначено цілі, яких намагається досягти держава, створюючи золотовалютний резерв. Вказано, що золотовалютний резерв складається з «грошової» та «металевої» частин: «металева» частина золотовалютних резервів (монетарне золото) – це золотий запас країни, «грошова частина» (спеціальні права запозичення, іноземна валюта, резервна позиція в МВФ, цінні папери та будь-які інші міжнародно визнані резервні активи), тобто це високоліквідні активи, які дозволяють державі оперативного виконувати завдання, що постають перед нею. Підкреслено, що на сучасному етапі в переважній більшості країн світу золото як актив золотовалютного резерву не втратило своїх позицій, навпаки, воно сприяє диверсифікації офіційних державних резервів і є складовою економічної безпеки країни.

Досліджено місце та структурний показник золота у складі золотовалютних запасів України. Проаналізовано думку, що невеликий відсоток золота у структурі золотовалютних резервів України обумовлений невисокою ліквідністю золота та можливістю знецінення ринкової ціни монетарного золота. Досліджено формування ринкової ціни золота, її коливання з 70-х років ХХ ст. до сьогодні.

Проаналізовано правовий режим монетарного золота в Україні, який включає правове регулювання правовідносин, що складаються стосовно накопичення, зберігання та використання такого золота, відзначено їх особливості.

Визначено, що порядок використання монетарного золота як активу золотовалютних резервів України відрізняється певною нормативною невизначеністю, що відзначається науковцями. Зазначено, що світова практика переконує, що монетарне золото, є недоторканим резервом, який використовується у надзвичайних обставинах політичного, економічного чи військового характеру для забезпечення стабільності національної валюти. На підставі аналізу міжнародної практики виділяють такі способи використання монетарного золота: угоди «своп»; кредитні угоди; угоди продажу монетарного золота.

У підрозділі 2.2 «Банківські операції з дорогоцінними металами» зазначено, що правовий режим банківських операцій з банківськими металами у зливках і порошках відрізняється від правового режиму операцій з банківськими металами у формі монет. Констатовано, що до банківських операцій з банківськими металами відносяться: торгівля банківськими металами, їх обмін, зберігання, відкриття металевих рахунків у закордонних банків, розміщення золотовалютних резервів та операції з золотовалютними резервами України. Проаналізовано особливості зазначених операцій.

У підрозділі 2.3 «Правове регулювання обігу банківських металів як валютних цінностей» визначено, що об'єктами валютних правовідносин в Україні дорогоцінні метали виступають у формі банківських металів. Вказано, що валютне регулювання розповсюджується на операції з торгівлі банківськими металами. Доведено, що торгівля банківськими металами представляє собою вид операцій з валютними цінностями, пов'язаними з переходом права власності на

банківські метали та/або права вимоги і пов'язаних з цим зобов'язань, предметом яких є банківські метали, як між резидентами, нерезидентами, а також між резидентами та нерезидентами. Залежно від ринку, на якому відбувається торгівля банківськими металами, виділено операції на внутрішньому ринку та операції на зовнішньому ринку. Досліджено особливості торгівля банківськими металами без фактичної поставки та з фактичною поставкою

Визначено порядок транскордонного переміщення валютних цінностей суб'єктами валютних операцій. Виділено особливості валютного регулювання обігу банківських металів, встановлених валютним законодавством.

У підрозділі 2.4 «Нормативне регулювання обігу монет з дорогоцінних металів» проаналізовано особливості дорогоцінних металів у формі монет як виду банківських металів. Визначено види національних монет з дорогоцінних металів, які відносяться до банківських металів (інвестиційних монет, пам'ятних та сувенірних монети, виготовлених з дорогоцінних металів найвищої проби).

Розділ 3 «Правове регулювання обов'язкових платежів, що справляються з операцій з дорогоцінними металами» містить два підрозділи.

У підрозділі 3.1 «Правові засади встановлення податків з операцій з дорогоцінними металами» досліджено правовий механізм єдиного податку що сплачують суб'єкти господарювання, які здійснюють операції з дорогоцінними металами. Вказано, що на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності та сплату єдиного податку можуть перейти суб'єкти господарювання (як фізичні особи – підприємці, так і юридичні особи), що здійснюють діяльність з виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів, а також фізичні особи – підприємці, що здійснюють виготовлення ювелірних виробів за індивідуальним замовленням та надають послуги з ремонту ювелірних виробів.

Вказано, що загальна система оподаткування для юридичних осіб передбачає сплату юридичними особами, що здійснюють діяльність з виробництва (в тому числі серійного), виготовлення, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів як на території України, так і за її межами, податку на прибуток підприємств та податку на додану вартість.

Фізичні особи сплачують податок на доходи фізичних осіб з операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів; переходу права власності на дорогоцінні метали внаслідок їх спадкування чи дарування; а також систематична підприємницька діяльність з виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів. Відзначено, що для кожної з таких операцій елементи податку на доходи фізичних осіб відрізняються від загальних елементів податку на доходи фізичних осіб. Проаналізовано такі елементи, сформульовано пропозиції з його удосконалення.

У підрозділі 3.2 «Збори, що справляються з операцій з дорогоцінними металами» досліджено правовий механізм збору на обов'язкове пенсійне страхування від операцій з дорогоцінними металами та військового збору.

Зазначено, що віднесення операцій з дорогоцінними об'єктами до додаткових об'єктів справляння збору на обов'язкове пенсійне страхування було обумовлено недостатністю коштів в бюджеті Пенсійного фонду України. Наголошено, що справляння збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з операцій з дорогоцінними металами є спірним питанням, оскільки такий об'єкт «випадає» з системи об'єктів державного пенсійного страхування, яку повинні складати страхові внески. Зосереджена увага на дослідженні правової природи збору на обов'язкове державне пенсійне страхування в цілому, та збору на обов'язкове державне пенсійне страхування від операцій з дорогоцінними металами, визнано їх різну правову природу. Сформульована наукова думка щодо сутності збору на обов'язкове державне пенсійне страхування від операцій з дорогоцінними металами як прихованого податку, запропоновано видалення його зі складу збору на обов'язкове державне пенсійне страхування

Проаналізовано елементи військового збору з операцій з дорогоцінними металами, на підставі чого констатовано, що фактично запровадження цього збору представляє собою підвищення ставок податку на доходи фізичних осіб від цих операцій.

ВИСНОВКИ

У результаті дисертаційного дослідження й застосування системного аналізу здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки, чинного законодавства України та зарубіжних країн, що стосується фінансово-правового регулювання обігу дорогоцінних металів, вирішено наукове завдання щодо вдосконалення фінансово-правового регулювання їх обігу в Україні, сформульовано певні теоретичні висновки та внесено низку пропозицій щодо вдосконалення чинних нормативно-правових актів.

1. До основних чинників, що визначають цінність дорогоцінних металів, відносять: 1) хімічні властивості цих металів (мають високу хімічну стійкість до окислення та дії хімічних реагентів, є тугоплавкими (крім золота і срібла), пластичними (крім родію та осмію), не мають алотропних перетворень (крім родію)); 2) обмеженість таких металів у природі; 3) привабливий зовнішній вигляд; 4) висока ринкова вартість; 4) історико-культурний підхід (відносно золота та срібла).

2. Види дорогоцінних металів: товарні, банківські, монетарні.

Товарні метали – дорогоцінні метали, що застосовуються для виробництва в різноманітних галузях (ювелірній промисловості, стоматології, медицині, радіотехніці тощо).

Банківські метали – дорогоцінні метали, які представлені зливками та порошками, доведеними (афінованими) до найвищих проб відповідно до світових стандартів, що підтверджується сертифікатом якості, та монетами (інвестиційними, пам'ятними і сувенірними монетами, виготовленими з дорогоцінних металів найвищої проби); відносяться до валютних цінностей.

Монетарні метали представлені у вигляді монетарного золота, яке представляє собою афіноване до найвищої проби відповідно до світового стандарту золото у зливках та монетах, а також золото, що розміщене на аллокірованих золотих рахунках у нерезидентів, які передбачають право вимагати поставки золота.

3. Монетарне золото не відноситься до банківських металів, оскільки зазначені види металів мають різний правовий режим; монетарне золото є виключною власністю держави, в той час як банківські метали можуть належати на праві приватної власності банкам, суб'єктам господарювання та фізичним особам; Національний банк України виступає розпорядником монетарного золота, проте не є його власником, в той час як операції з банківськими металами можуть здійснюватися виключно його власниками; монетарне золото є активом золотовалютного резерву та створює золотий запас України; відносно монетарного золота та банківських металів встановлюється різний порядок формування, зберігання та використання.

4. Правове регулювання обігу дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння нормами одних й тих самих правових актів обумовлений «радянським» підходом до зазначених речей як до «цінностей», який на сьогодні є застарілим. Внаслідок змін, що відбулися у національному законодавстві, в силу особливостей дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння як об'єктів матеріального світу, геологічної структури територіального шельфу України, стану видобутку в країні дорогоцінних металів та дорогоцінного каміння (і особливо напівдорогоцінного каміння), правового режиму накопичення, зберігання та використання дорогоцінного каміння (який значно відрізняється від правового режиму формування, зберігання та використання дорогоцінних металів – дорогоцінне каміння не відноситься до золотовалютних запасів країни, не використовується як міжнародний резервний актив, не відноситься до валютних цінностей, не використовується у банківських операціях), вважаємо доцільним розділити правове регулювання їх обігу, розробивши та прийнявши окремий закон, яким би врегульовувалися відносини щодо державного регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення і напівдорогоцінного каміння.

5. Після демонетазації, золото, втративши такі функції грошей як функція міри вартості та функція обігу, зберегло функції функція засобу платежу, функцію засобу накопичення та функцію «світових грошей» і стало особливим інвестиційним товаром, парадокс якого полягає в тому, що з одного боку, воно виключене з грошового обігу і відноситься до товарів, а з іншого – продовжує відіграти важливу роль у стабілізації фінансової системи держави в цілому, і грошової системи зокрема, оскільки, як актив золотовалютного резерву, відіграє роль стабілізатора національної валюти, є високоліквідним активом, важливим стратегічним запасом будь-якої держави, виступає показником її кредитоспроможності, тобто опосередковано приймає участь у грошовому обігу.

6. Правове регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні розвивається за двома напрямками: приватноправовим (дорогоцінні метали є об'єктом цивільного обігу, право власності на які виникає та припиняється за загальними правилами, встановленими цивільним законодавством) та публічно-правовим (вільний обіг дорогоцінних металів (особливо такого їх виду як банківські метали) обмежується державним регулюванням). Відносини, які складаються у сфері державного регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні, мають складний, багатоаспектний характер, внаслідок чого регулюються нормами різних галузей права – цивільного, адміністративного, господарського, фінансового, внаслідок чого можна говорити про різні види правового регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні – адміністративно-правове, фінансово-правове та господарсько-правове.

7. Фінансово-правове регулювання обігу дорогоцінних металів включає два основних блока нормативних актів, як спрямовані на врегулювання операцій з такими металами: норми банківського права, що спрямовані на врегулювання операцій з монетарними та банківськими металами, та норми податкового права, що спрямовані на закріплення елементів податків та зборів, які справляються з операцій з дорогоцінними металами.

4. Відносини, що складаються у сфері обігу дорогоцінних металів в Україні, мають складний, багатоаспектний характер, внаслідок чого регулюються нормами різних галузей права – цивільного, адміністративного, господарського, фінансового, внаслідок чого можна говорити про різні види правового регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні – адміністративно-правове, фінансово-правове та господарсько-правове. Фінансово-правове регулювання відносин, які складаються у сфері обігу дорогоцінних металів в Україні здійснюється нормами бюджетного, податкового, банківського, митного права.

5. Дорогоцінні метали (в основному, золото) не втратили усіх властивостей грошей, і можуть приймати участь в грошовому обігу як безпосередню (у вигляді монет як законного засобу платежу), так і опосередковану (як актив золотовалютного резерву країни, як валютна цінність; як фінансовий інструмент в банківських операціях). В Україні дорогоцінні метали опосередковано приймають участь у грошовому обігу (як актив золотовалютного резерву, валютна цінність та фінансовий інструмент в банківських операціях). Безпосередньо дорогоцінні метали (навіть у формі монет) в грошовому обігу в Україні участі не приймають.

6. Незважаючи на те, що золото офіційно визнано товаром і виключене зі статуту МВФ як засіб платежу, воно не втратило своїх позицій як актив золотовалютного резерву; більшість держав світу тримають частину своїх резервів саме в золоті, оскільки воно сприяє диверсифікації офіційних державних резервів, є складовою економічної безпеки країни, не залежить від валютного контролю і легко трансформується у валюту будь-якої країни. Цілі формування державою золотого запасу: 1) зовнішні (обслуговування зовнішніх валютних зобов'язань, міжнародні розрахунки та погашення зовнішніх боргів, захист від раптової зупинки припливу капіталу і його відтоку, валютна підтримка

фінансування критичного імпорту у випадках зовнішніх шоків); 2) внутрішні (забезпечення фінансової та курсової стабільності національної валюти).

7. Незважаючи на незначний показник кількості монетарного золота в структурі активів золотовалютних запасів України (4,89%), відносно нього встановлюється особливий правовий режим, який включає правове регулювання правовідносин, що складаються стосовно накопичення, зберігання та використання такого золота. Основним суб'єктом, який забезпечує реалізацію вимог правового режиму монетарного золота як активу золотовалютних резервів в Україні, є НБУ.

Особливості правового режиму золота як активу золотовалютного резерву в Україні: 1) накопичення монетарного золота здійснюється шляхом купівлі на внутрішньому ринку афінажного золота у зливках у визнаних та невизнаних виробників; купівлі на внутрішньому ринку брухту і відходів золота і сплавів золота у визнаних суб'єктів господарювання з метою його подальшого афінування та доведення до стану монетарного; купівлі на зовнішньому ринку монетарного золота (з урахуванням системи управління ризиками міжнародних резервів); 2) зберігання монетарного золота здійснюється у Державній скарбниці НБУ та на металевих рахунках, відкритих НБУ в центральних банках інших країн та комерційних банках, в тому числі іноземних, які мають відповідний рейтинг; 4) використання монетарного золота здійснюється НБУ у надзвичайних обставинах політичного, економічного чи військового характеру для забезпечення стабільності національної валюти.

8. До банківських операцій з банківськими металами відносяться: торгівля банківськими металами, їх обмін, зберігання, відкриття металевих рахунків у закордонних банків, розміщення золотовалютних резервів та операції з золотовалютними резервами України. Торгівля банківськими металами представляє собою вид операцій з валютними цінностями, пов'язаними з переходом права власності на банківські метали та/або права вимоги і пов'язаних з цим зобов'язань, предметом яких є банківські метали, як між резидентами, нерезидентами, а також між резидентами та нерезидентами. Класифікація операцій з торгівлі банківськими металами: 1) залежно від ринку, на якому відбувається така торгівля: а) операції на внутрішньому ринку; б) операції на зовнішньому ринку; 2) залежно від поставок: а) операції з фізичною поставкою банківських металів до контрагентів; б) операції без фізичної поставки банківських металів до контрагентів.

9. Суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльність з виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних/побутових виробів з дорогоцінних металів, а також виготовлення ювелірних виробів за індивідуальним замовленням та послуги з ремонту ювелірних виробів за умов, якщо вони відповідають встановленим у законодавстві вимогам, можуть перейти на спрощену систему оподаткування, обліку та звітності. Спрощена система оподаткування, обліку та звітності передбачає справляння єдиного податку замість встановлених законодавством податків та зборів і запроваджується для стимулювання розвитку діяльності суб'єктів малого та середнього бізнесу. Проте така система не

розповсюджується на високорентабельну діяльність та діяльність, що має важливе соціальне значення. Ювелірні (побутові) вироби з дорогоцінних металів є тим видом товарів, який, в силу специфіки дорогоцінних металів як речей матеріального світу та їх історично-культурного значення, відрізняються особливою рентабельністю та мають незмінний попит; крім того, ювелірні/побутові вироби з дорогоцінних металів є тим видом товарів, які відносяться до предметів розкоші, отже діяльність з виробництва, постачання, продажу (реалізації) ювелірних/побутових виробів з дорогоцінних металів, а також виготовлення ювелірних виробів за індивідуальним замовленням є високорентабельною і соціально неважливою, а отже доцільно суб'єктів господарювання, що займаються такою діяльністю, виключити із платників єдиного податку.

10. Пропонуємо елементи податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів удосконалити таким чином: 1) закріпити визначення поняття «брухт дорогоцінних металів як непридатних для прямого використання виробів або частин виробів із дорогоцінних металів або їх сплавів, які за рішенням власника втратили експлуатаційну цінність внаслідок фізичного або морального зносу, містять у собі дорогоцінні метали чи їх сплави, а також вироби з дорогоцінного металу, що мають непоправний брак, залишки дорогоцінних металів і їх сплавів, а також деталі, вузли, вироби та матеріали, що стали непридатними чи втратили експлуатаційну цінність і містять дорогоцінні метали у будь-якому вигляді; 2) змінити визначення платника податків як юридичних осіб (покупців) під час нарахування (виплати) доходу за проданий (реалізований) фізичною особою (продавцем) брухт дорогоцінних металів, яка вважається податковим агентом та зобов'язана утримати податок із суми такої виплати; 3) гармонізувати норми податкового законодавства відповідно до змін банківського законодавства, врахувавши, що НБУ відмовився від будь-яких операцій з купівлі брухту банківських чи дорогоцінних металів у фізичних осіб.

11. З об'єктів податку на доходи фізичних осіб від спадщини та дарувань, необхідно виключити дорогоцінні метали та прикраси з дорогоцінним камінням, оскільки: 1) оподаткування спадщини фактично представляє собою історичний анахронізм; 2) оподаткування спадщини порушує принцип соціальної справедливості оподаткування, оскільки не враховує платоспроможності платника; 3) перехід права власності на рухомі речі (в том числі дорогоцінні метали та прикраси з дорогоцінних металів) неможливо проконтролювати, а отже норми щодо такого оподаткування носять декларативний характер.

12. Збір на обов'язкове державне пенсійне страхування від операцій з дорогоцінними металами фактично представляє собою окремий податок, прихований у складі збору на обов'язкове державне пенсійне страхування. Платіж від операцій з дорогоцінними металами відмінний від збору на обов'язкове державне пенсійне страхування за всіма елементами правового механізму, надходження нього поступають в загальний фонд Державного бюджету України, йому не притаманна індивідуальна відплатність, його було

введено без належних правових підстав, тимчасово, до повного погашення заборгованості з виплати пенсій ПФУ і він не відповідає принципам загальнообов'язкового державного пенсійного страхування.

13. Аналіз елементів військового збору з операцій з дорогоцінними металами дозволяє констатувати, що фактично запровадження цього збору представляє собою підвищення ставок податку на доходи фізичних осіб від цих операцій.

14. З метою вдосконалення нормативно-правового регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні доцільно:

1) до Податкового кодексу України внести такі зміни:

- п. 14. 1 ст. 14 доповнити підпунктом 14.1.14-1 такого змісту: «брухт дорогоцінних металів – непридатні для прямого використання виробу або частини виробів із дорогоцінних металів або їх сплавів, які за рішенням власника втратили експлуатаційну цінність внаслідок фізичного або морального зносу, містять у собі дорогоцінні метали чи їх сплави, а також вироби з дорогоцінного металу, що мають непоправний брак, залишки дорогоцінних металів і їх сплавів, а також деталі, вузли, вироби та матеріали, що стали непридатними чи втратили експлуатаційну цінність і містять дорогоцінні метали чи їх сплави у будь-якому вигляді;

- у ч. 2 пп. 164.2.18 п. 164.2 ст. 164 слова «платника податків» та «крім доходу платника податків, отриманого за брухт дорогоцінних металів, проданий НБУ» виключити;

- з пп. 165.1.25 п. 165.1. ст. 165 слова «та брухт дорогоцінних металів, проданий Національному банку України» виключити;

- ч. 2 п. «б» п. 174.1 ст.174 слова «дорогоцінні метали, прикраси з дорогоцінними металами» виключити;

- з ч. 2 пп. 196.1.1 п. 196.1 ст. 196 слово «ювілейних» виключити;

2) до Закону № 637/97-ВР внести такі зміни:

- по тексту закону слова «дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення та напівдорогоцінного каміння» у всіх відмінках видалити;

- ст. 1 доповнити нормами такого змісту:

- сировина – природні речовини та матеріали, з яких безпосередньо виробляються дорогоцінні метали;

- сплав - тверді розчини одних металів в інших;

- напівфабрикат - предмет, який підлягає подальшому оброблюванню;

- промислові продукти з дорогоцінних металів (або з використанням дорогоцінних металів) - як будь-які результати речового результату людської праці, які служать матеріалом для виготовлення виробів з дорогоцінних металів або товаром (виробом), виготовленим від видобутку та переробки сировини;

- вироби – це ювелірні та побутові предмети, що виготовляються з дорогоцінних металів;

- хімічна сполука – речовина, молекули якої складаються з атомів двох і більше хімічних елементів, сполучених між собою тим чи іншим типом хімічного зв'язку, має певний хімічний склад і точну хімічну формулу;

- брухт дорогоцінних металів – непридатні для прямого використання виробу або частини виробів, які за рішенням власника втратили експлуатаційну цінність внаслідок фізичного або морального зносу і містять у собі дорогоцінні метали чи їх сплави, а також вироби з дорогоцінного металу, що мають непоправний брак, залишки дорогоцінних металів і їх сплавів, а також деталі, вузли, вироби та матеріали, що стали непридатними чи втратили експлуатаційну цінність і містять дорогоцінні метали чи їх сплави у будь-якому вигляді.

3) до Закону України «Про збір на обов'язкове пенсійне страхування» від 26.06.1997 № 400/97-ВР внести такі зміни:

- п. 6 ст. 1, п. 5 ст. 2, п. 7 ст. 4 виключити,

- в ч. 6 п. 10 ст. 1 слова «при поданні ювелірних та побутових виробів з дорогоцінних металів на клеймування державним пробірним клеймом до казенних підприємств пробірної контролю» виключити;

- в ч. 3 ст. 4 слова «пунктом б» виключити;

4) розробити та прийняти окремий Закон України «Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінного каміння, дорогоцінного каміння органогенного утворення і напівдорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Діхтяренко К.Ю. Дорогоцінні метали як об'єкти правового регулювання. *Правові системи*. 2018. № 1/2. С. 105 – 113.

2. Dikhtyarenko K.Y. Legal regulation of the circulation of precious metals and its types in Ukraine. *European reforms bulletin*. 2018. № 1.

3. Діхтяренко К.Ю. Збір на обов'язкове пенсійне страхування від операцій з дорогоцінними металами: проблеми правового регулювання. *Юридичний бюлетень*. 2018. №8. С. 156–160.

4. Діхтяренко К.Ю. Шляхи удосконалення податку на доходи фізичних осіб від операцій зі здачі (продажу) брухту дорогоцінних металів. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. №1. Том 3. С. 181-185.

5. Діхтяренко К.Ю. Єдиний податок на діяльність суб'єктів господарювання від операцій з дорогоцінними металами: за чи проти? *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. Випуск 2. С. 133–138.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Діхтяренко К.Ю. Монетарне золото: особливості правового регулювання. Становлення громадянського суспільства в Україні: нормативно-правове

підгрунтя. матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпро, 4-5 травня 2018 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2018. С. 54–56.

7. Діхтяренко К.Ю. Правовий механізм збору на обов'язкове державне пенсійне страхування від операцій з дорогоцінними металами. Актуальні питання правової теорії та юридичної практики. матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 10–11 серпня 2018 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 35–39.

8. Діхтяренко К.Ю. Оподаткування доходу фізичних осіб від переходу права власності на дорогоцінні метали внаслідок їх спадкування чи дарування. Проблеми та стан дотримання захисту прав людини в Україні. матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 17–18 серпня 2018 р.). Львів: Західноукраїнська організація «Центр правничих ініціатив», 2018. С. 61–63.

9. Діхтяренко К.Ю. Правове регулювання визначення банківських металів у формі монет. матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Запоріжжя, 26-27 жовтня 2018 р.). Запоріжжя : Запорізька міська громадська організація «Істина», 2018. С. 76 – 79.

10. Діхтяренко К.Ю. Напрями удосконалення законодавства щодо регулювання обігу дорогоцінних металів. Реформування національного та міжнародного права: перспективи та пріоритети: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Одеса, 18-19 січня 2019 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2018. С. 62–66.

АНОТАЦІЇ

Діхтяренко К.Ю. Фінансово-правове регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні. – *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». – Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ України, Київ, 2019.

Дисертація є монографічним дослідженням, у якому комплексно, з урахуванням сучасних методів пізнання, здобутків вітчизняної та зарубіжної правничої науки, а також чинного законодавства України, ЄС та зарубіжних країн, досліджено фінансово-правове регулювання обігу дорогоцінних металів і визначено перспективні напрями його вдосконалення.

Проаналізовано теоретико-правові питання обігу дорогоцінних металів. Досліджено загальнотеоретичні засади обігу дорогоцінних металів, визначено чинники, що визначають цінність таких металів. Виділено види дорогоцінних металів (товарні, монетарні, банківські). Здійснено порівняння монетарних та банківських металів. Вивчена роль дорогоцінних металів в організації грошового обігу (товарні гроші, золотомонетний стандарт, золотовалютний стандарт, демонетизація). Вказано, що на сучасному етапі дорогоцінні метали відіграють опосередковану роль у грошовому обігу як актив золотовалютного резерву та як валютна цінність, оскільки забезпечує стабільність національної валюти.

Розглянуто правове регулювання обігу дорогоцінних металів в Україні, визначено напрями його розвитку (приватноправове та публічно-правове). Вказано, що до видів публічно-правове регулювання відноситься фінансово-правове регулювання, яке спрямоване на регулювання обігу банківських та монетарних металів та справляння податків з операцій з дорогоцінними металами.

Досліджено фінансово-правове регулювання обігу банківських та монетарних металів в Україні. Охарактеризовано правовий режим монетарного золота як активу золотовалютного резерву в Україні, Проаналізовано банківські операції з дорогоцінними металами. Досліджено правове регулювання обігу банківських металів як валютних цінностей. Охарактеризовано нормативне регулювання обігу монет з дорогоцінних металів. Досліджено правові засади встановлення податків з операцій з дорогоцінними металами та зборів, що справляються з операцій з дорогоцінними металами. Сформульовано пропозиції щодо вдосконалення чинного законодавства України, яке стосується фінансово-правового регулювання обігу дорогоцінних металів.

Ключові слова: дорогоцінні метали, банківські метали, монетарне золото, золотовалютний резерв, валютні цінності, банківські операції, податки, збори.

Дихтяренко К.Ю. Финансово-правовое регулирование оборота драгоценных металлов в Украине. – Квалификационный научный труд на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук (доктора философии) по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право, информационное право». – Государственный научно-исследовательский институт Министерства внутренних дел Украины, Киев, 2019.

Диссертация является монографическим исследованием, в котором комплексно, с учетом современных методов познания, достижений отечественной и зарубежной юридической науки, а также действующего законодательства Украины, ЕС и зарубежных стран, исследованы финансово-правовое регулирование оборота драгоценных металлов и определены перспективные направления его совершенствования.

Проанализированы теоретико-правовые вопросы обращения драгоценных металлов. Исследована общетеоретические основы обращения драгоценных металлов, определены факторы, определяющие ценность таких металлов. Выделены виды драгоценных металлов (товарные, монетарные, банковские). Проведено сравнение монетарных и банковских металлов. Изучена роль драгоценных металлов в организации денежного обращения (товарные деньги, золотомонетного стандарта, золотовалютный стандарт, демонетизация). Указано, что на современном этапе драгоценные металлы играют опосредованную роль в денежном обращении как актив золотовалютного резерва и как валютная ценность, поскольку обеспечивает стабильность национальной валюты.

Рассмотрены правовое регулирование оборота драгоценных металлов в Украине, определены направления его развития (частноправовое и публично-

правовое). Указано, что к видам публично-правовое регулирование относится финансово-правовое регулирование, которое направлено на регулирование обращения банковских и монетарных металлов и взимания налогов с операций с драгоценными металлами.

Исследовано финансово-правовое регулирование обращения банковских и монетарных металлов в Украине. Охарактеризованы правовой режим монетарного золота в качестве актива золотовалютного резерва в Украине, Проанализированы банковские операции с драгоценными металлами. Исследовано правовое регулирование обращения банковских металлов как валютных ценностей. Охарактеризованы нормативное регулирование обращения монет из драгоценных металлов. Исследованы правовые основы установления налогов по операциям с драгоценными металлами и сборов, взимаемых с операций с драгоценными металлами. Сформулированы предложения по совершенствованию действующего законодательства Украины, касающиеся финансово-правового регулирования оборота драгоценных металлов.

Ключевые слова: драгоценные металлы, банковские металлы, монетарное золото, золотовалютный резерв, валютные ценности, банковские операции, налоги, сборы.

Dihtyarenko K.Y. legal regulation of the situation of expensive metals in Ukraine. – *Manuscript.*

Thesis for the Candidate Degree in Law. Speciality 12.00.07 «Administrative law and process; financial law; information law». – State Research Institute of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Kyiv, 2019.

Discretionary analyzed the theoretical right to eat around expensive metals. Doszdzheno zagalnoteoretichni ambush around the doroguyutnyh metal_v, assigned officials, just to designate the value of such metals. Vid_leno see expensive metals (commodity, monetary, banking). It is found out that monetary and banking metals. Vivchena the role of expensive metals in the organization of the penny of the goods (commodity penny, gold standard, gold standard, demonetization). It has been said, that at the most important stage, the costly ones threw themselves into play, and the role played by the asset of the gold and foreign currency reserve, as well as currency, and the stability of national currency.

Rozglulenko legal regulation of the metal of expensive metals in Ukraine, assigned to direct development (private law and public law). It is said that before the public law regulation regulate the legal regulation policy, which is based on the regulation of the bank metal monolithic metals and that under the authority of expensive metals.

Dosnidzheno finansovo-legal regulation on the bank of that monetary metals in Ukraine. The legal regime of monetary gold has been characterized as an asset of a gold and foreign exchange reserve in Ukraine. Bank transactions have been analyzed with expensive metals. Dosvidzheno legal regulation on the bank metal metals as currency values. Characterized by regulatory regulation of the currency of coins of expensive metals. Doslovidzheno pravovi zadi vstanovlennya podkiv z operatsiy with expensive

metals and zboriv, just cope with operations with expensive metals. Formed propositions of scrutiny in the context of the official legislation of Ukraine, which is the basis of the legal and regulatory regulation of expensive metals.

Key words: precious metals, bank metals, monetary gold, gold and foreign exchange reserves, currency values, banking operations, taxes, fees.